

МЕНТАЛИЗАЦИЯ И ПСИХОСОМАТИКА

Бойко Ценков

Софийски университет "Св. Климент Охридски", Философски факултет,

[:bttsenkov@gmail.com](mailto:bttsenkov@gmail.com)

***Резюме:** В статията е направен сравнителен анализ на френският модел за разбиране на ментализацията и теорията на Питър Фонаги и Мари Тарже за рефлексивното функциониране в контекста на психосоматичните състояния. Разгледани са сходствата и разликите между двете теории за ментализацията в контекста на психосоматиката.*

***Ключови думи:** психосоматика, алекситимия, Парижка школа по психосоматика, рефлексивно функциониране, ментализация.*

MENTALISATION AND PSYCHOSOMATICS

Boyko Tsenkov

Faculty of Philosophy, Sofia University "St. Kliment Ohridski, Bulgaria,

bttsenkov@gmail.com

***Abstract:** The article presents a comparative analysis of the French model for understanding mentalization and Peter Fonagy and Mary Target's theory of reflective functioning in the context of psychosomatic conditions. Similarities and differences between the two theories of mentalizing in the context of psychosomatics are discussed.*

***Keywords:** psychosomatics, alexithymia, Paris School of Psychosomatics, reflective functioning, mentalization.*

Увод:

Въпроса за връзката между психичното състояние и соматичните заболявания, датира от преди 2500 г. и може да се види в разбирането на древните гърци към лечението, водено от идеята за психогенезата в болестите и холистичният подход към човешкият организъм. Въпреки, това понятието „психосоматичен“ според Lipowski се

използва първоначално от Хейнрот (Heinroth по Lipowski, 1986) в началото на XVII век. Концепцията за психосоматична медицина се появява едва през тридесетте години на деветнадесети век като важен фактор, за е появата на психоанализата. Психоаналитичните изследвания на връзката на телесното и психичното в хистерията както и интегрирането на разбиранията за психогенезата на болестта и идеята на холизма като разбиране за единство на човешкия организъм и психика, са ключови фактори в този процес.

Психосоматичната концепция предполага, че има психологически и личностови predispositions, които корелира с развитието на соматичните разстройства (Konnopka et al, 2012).

Парижката школа по психосоматика, отбелязват, че често силно изразената психична компонента е свързана с трудност за превръщане на соматичните възбуди и усещания в психични представи. Тази способност Р. Marti нарича ментализацията (Lecours & Bouchard, 1997). Той дефинира ментализацията стриктно в термините на Фройдовата метапсихология като процес на преработка, поддържането и доразвиване на основните соматични или двигателни преживявания, инвестирани с нагонна енергия, който се извършва от Аза, като психична инстанция. Самото качествено и количествено превръщане на нагонната възбуда се постига чрез изграждане на представи, а в някои процеси и символи. (Атанасов, 2007) За Марти понятието ментализация е синоним на психичната работа в широкия смисъл на думата. Тя обхваща цялата представна и фантазна дейност на субекта, която се случва в предсъзнаването.

Парижката школа по психосоматика

Атанасов, (2007) посочва модела на С. Льокор и М. Бушар като пример за разбиранията на ментализацията в рамките на парижката психосоматична школа. Те описват сложна йерархична класификация в спектъра на ментализиране. На единия край те разполагат нементализирани възбуди, появяващи се хаотично като соматизации, грубо и агресивно поведение и самонараняване, които изместват нефантазираните конфликти в зоната на междуличностното (Lecours & Bouchard, 1997, по Allen and Fonagy, 2006). На другия край е абстрактна рефлексивна фаза, която позволява на индивида да мисли върху възможните несъзнавани причини за своите преживявания и чувства. Луке (Luquet, 1981, 1988 по Fonagy et al 2002) обсъжда развитието на различни форми на мислене и реорганизация на вътрешния опит заедно с това развитие. Във

връзка с разбиранията си за ролята на езика (Luquet 1987 по Fonagy et al 2002) той концептуализира привързаността като част първичната ментализация и отразяващата функция (което може да се смята за отсъствие на рефлексивно функциониране) и я разграничава от вторичната символична ментализация.

Льокур и Бушар описват моделът на Люке (Luquet 1987 по Lecours and Bouchard, 1997,) с четири нива:

Първичната ментализация (*mentalisation primaire*) може да се каже, че е това, което изгражда несъзнаваното/ То. То включва изработването на репрезентации, формирани от свързването на базисни сетивни преживявания с ранните силно афективно заредени образи, които Фройд нарича първичен процес. Според Люке това са първични действени фантазии, и представляват основни представи за действия или сценарии за действия, мотивирани от нагона, насочени към обект (напр. храненето от гърдата, като действие).

Вторичната символична ментализация, или метапървична ментализация (*mentalisation métaprimaire*), основните процеси са изместване, сгъстяване, символизация и те определят "логиката" на установените връзки; Характеризира се с плавност и креативност в асоциативното мислене, което е все още тясно свързано със сензорния регистър и първичните несъзнавани фантазии, които е в състояние да изразява. Този процес е широко застъпен в сънища, детската игра и изкуството.

Метасъзнавано интуитивно мислене (*pensée intuitive métaconsciente*), това е вторият тип предсъзнателното мислене и тук по-сериозно влияние имат вторичните процеси чрез увеличаване на вербалните представи. Наблюдава се в творческите процеси, и се характеризира с бърз свободен поток от асоциации, които често предхождат присъединяването към съзнанието и познаваемият опит. В основата е на интуитивни мнения, преценки, избори и интересите и т.н.

Словесната мисъл (*pensée*) се състои от съзнателни вербализирани мисли. Вътрешното преживяване е трансформирано според законите на дискурса и синтаксиса. Съзнателната мисъл е линейна, подредена, логична; тя се наблюдава в социална комуникация, тъй като тя може да бъде разбрана от всеки, който споделя един и същ език. Тук са вторичните мисловни процеси доминират напълно. Вербалната мисъл е придобита чрез езика на майката. (Lecours and Bouchard, 1997)

Концепцията за ментализация на Фонаги и Тарже

През 90-те години Питър Фонаги и екипа му разработват концепция за ментализацията, базирана на привързаността, която позволява по-добро разбиране на граничните състояния на ума при възрастните и лечение на хората с личностни разстройства. Фонаги се позовава на „постигането на репрезентации на психичните събития“, което отбелязва, че в психоаналитичната литература се нарича капацитет за символизация. Тъй като символизацията е „претоварена с значения, особено в психоанализата“ (Fonagy, 1991, стр. 641 по Midgley, Ensink Lindqvist et al 2017 стр 20.). Той предлага: „За краткост бих искал да обозначим способността да се възприемат съзнателните и несъзнателните психични състояния в себе си и в другите като способност за ментализация“ (стр. 641, пак там).

Савов(2020) отбелязва, че ментализацията изразява капацитета за саморефлексия и стремежа за разбиране поведението и действията на другите като резултат от психични състояния.(Савов, 2020) От еволюционна гледна точка, ментализацията ни помага да изградим по-цялостно разбиране за околната среда, и най-вече другите хора. Това се случва през предлагането на намерения в действията им, което разделя физическите обекти от съществата с ум (mind). Когато видим лице с усмивка, ние разбираме, че човек изпитва радост и това е именно нашата способност за репрезентиране.

Термините рефлексивното функциониране и ментализация, може да се разглеждат като взаимнозаменяеми. Психичният процес на преработка се нарича по-скоро може да се нарече ментализация, а капацитета на човек се нарича рефлексивно функциониране (Fonagy, Target, Steele, and Steele 1998 по Fonagy. Gergely. Elliot & Target 2002).

Систематизирано наличните дефиниции и специфики на процеса на ментализирането я дефинират така:

1. Това е метакогнитивен процес, даващ възможност да се изгради връзка между вътрешната и външната реалност на човек, в контекста на ранните емоционални отношения с фигурите на привързаност.

2. В процеса човек е в състояние да възприема другите хора като способни да притежават мисли, чувства, вярвания и нагласи, различни от неговите собствени и на база на тях човек може да предполага тяхното поведение.

3. Тоа е преобладаващо несъзнаван динамичен и постоянен процес, който може

да има различни флуктуации съобразно дадената ситуация или аспект от живота. Емоционалните травми могат да провокират защитно „блокиране на процеса“, което показва, че говорим за динамичен процес, а не достигането на статичен етап.

4. Ментализацията се случва на база на натрупването на репрезентации на различни психични състояния, и умението за „игра „ с тях.

Това понятие е термин чадър и включва множество разнообразни социо-емоционални умения, включително способността за разпознаване на различни афективни състояния, емпатия, способност за mindfulness, изграждане на теории на ума, и други. (Choi-Kain & Gunderson, 2008, по Fonagy & Luyten 2009). Рефлексивното функциониране прави смислен социалния свят на човека, чрез представите за различни психични състояния, които са в основата на собствените и чуждите поведения в междуличностното взаимодействие (Choi-Kain & Gunderson, 2008).

Според Фонаги ментализацията е свързана с друг базисен процес - афективната регулация, която се разглежда като несъзнаван, автоматичен процес подобен на хомеостазата, в който няма рефлексия.(Fonagy et al., 2002, по Атанасов, 2007) Той дефинира разбирането на значението на собствените афективни състояния и свързването им с телесната като проява ментализирана афективност (Атанасов, 2007), която е определяна е и като маркер за зрялост на индивида (Ханчева, 2019, стр. 49).

Савов и Игнатова (2021) отбелязват, че превръщането на на соматичните дразнения в соматични преживявания е организиращо личностната организация и е част от процеса на саморегулацията и капацитета за формирането на близки отношения.

На второ място този процес участва в комуникацията на афектите и по този начин има роля в регулацията на междуличностните отношения. В тази регулация на междуличностните отношения е включена когниция и съответно създаването на лични значения. (Атанасов, 2007) Фонаги и Тарже формулират линия на развитие на рефлексивната способност, която се базира на ранното развитието и отношенията с фигурите на привързаност. Множеството кръстосани и лонгитюдни изследвания, които ясно посочват, че развитието на ментализация в детството и юношеството има много силна корелация с развитието на сигурна привързаност. (Luyten et al., 2020) В този смисъл развитието на капацитет този рефлексивен капацитет е възможно в отношения със значими други, които се преживяват като сигурни и способни да отразяват емоционалните състояния и преживявания по начин, който да осигури пространство за рефлексия върху тях. Този процес е свързан с възможността на значимите други да

отразяват емоционалните състояния на детето по начин, който дава възможност да се разграничи, че те отразяват емоции, които идват от детето, това авторите наричат маркирана репрезентация. Достатъчно доброто и системно отразяване дава възможност за развиването на способност за приемане перспективата на другия и възприемането му като има отделен ум и воден от различни намерения, вярвания и цели. (Атанасов, 2009)

Процеса на развитие на капацитет за ментализация преминава през четири основни модуса: теологичен модус, модус на психична еквивалентност, модус на преструване и интегративен метализиращ модус. Авторите ползват понятието модус, за да подчертаят, че не се касае за развитийна фаза, а за динамични състояния, които дори и да са преобладаващи в живота на детето, през първите години, те остават присъстващи след това. Първите три модуса се наричат нементализиращи и са по-скоро характерни за ранното психично развитие, но Fonagy, Target, Steele & Steele (1998 по Luyten et al., 2012) отбелязва, че всеки човек при определени обстоятелства може да функционира в нементализиращите модуси. (Luyten et al., 2012) Друг важен фактор, който трябва да се отбележи, е че капацитета за ментализацията може да бъде компрометиран, когато дадената ситуация и обстоятелства пораждаат тревожност и несигурност. (Ханчева, 2019)

Luyten et al. (2020) отбелязват, че ментализирането е по-скоро многоизмерен капацитет, отколкото единично умение. Данните от невронаучните и поведенчески изследвания сочат четири оси на ментализация, всяка от които има ясно различими невронни вериги. Те са автоматична спрямо контролирана и целенасочена ментализация, ментализиране на себе си, спрямо ментализация на другите, когнитивна спрямо афективна и ментализация по външни белези, спрямо ментализация по вътрешни характеристики. В този контекст психопатологичните прояви, може да се разглеждат като форми на нарушение на баланса по различните оси, които формира специфични модели на реакция и поведение при психичните разстройства. (Luyten et al., 2020)

Автоматичната ментализация е до голяма степен несъзнавана и се случва без много усилия и включва много по-ранни и примитивни невронни вериги, и е базирана до голяма степен на първична сензорна информация. Контролираната или може да кажем също така целенасочена експлицитна ментализация се случва в филогенетично по-новите и функциониращи вербално и със символен капацитет невронни вериги. Именно втората най-често се адресира, когато се говори за способност за ментализация. В този смисъл онези състояния, които до голяма степен се основават на автоматична

или дори може да каже по-първична ментализация, които често се наричат нементализиращи модове.

Сходства и различия в разбиранята на ментализацията в Парижката школа и разбиранята на Фонаги

Въпреки, че двете концепции изглеждат много свързани може да се каже, че основният акцент е различен при всяка от тях. В разбирането на Льокур и Бушар, ментализацията е процес на трансформация на сетивен опит в предсъзнаваното, което е работа на Аз-а, като психична инстанция, в който се трансформират, поддържат и доразвиват основните соматични или двигателни преживявания, инвестирани с нагонна енергия, в психични съдържания. Представява качествено и количествено превръщане на соматичната (нагонна) възбуда. Ментализирането се отнася и до теоретична йерархия на нивата на психическото преработване, които се различават качествено (Атанасов, 2009) Теорията на Фонаги и Тарже има силен акцент върху развитийния и отношенческия аспект, които дават по-цялостна линия на разбиране на ментализацията в процеса на психично развитие. Има ясно дефиниране на психичните съдържания като емоционални състояние, намерения, вярвания и др. От ключово значение е, че до голяма степен в разбиранята на Фонаги и Тарже ментализацията може да бъде както съзнателен, така и несъзнаван процес в контекста на взаимоотношенията. Ако психичната преработка от Модела на Люке я разглежда интроспективно като способност на Аза да преработва психичните възбуди, Фонаги и Тарже акцентира върху това, как този капацитет се развива в интрасубектните отношения интегрирайки теорията на привързаността.

Ключова разлика, до голяма степен е, че парижкият модел е много детерминистичен като описва конкретното състояние на психичните съдържания, докато динамичният модел на Фонаги дава идеята за различни състояния на ума, като отбелязва наличието на състояния, в които ментализацията е по-скоро автоматична или базирана на повърхностни сходства или съответно по-скоро целенасочена и осъзната. Разбирането за различни по качество на ментализацията модове отразява спецификата на този процес.

Дефинирането и операционализирането на концепта позволява да се формулират скали за измерване и съответно да се изследва със средствата на експерименталната психология. Първоначално измерването на ментализацията се развива като скала за

оценка към Интервюто за оценка на привързаността на възрастен (AAI) (виж Fonagy, Target, Steele, & Steele, 1998) в последствие се разработват самооценъчни въпросници. Fonagy, Luyten et al., (2016) отбелязват факта, че самооценката на капацитета за рефлексивно функциониране само по себе си предполага наличието на капацитет за саморефлексия, поради което една такава оценка може да бъде не толкова акуратна. (Fonagy, Luyten et al., 2016). Предвид наличието на връзка между ментализация, емпатия и теории за ума и разпознаването на емоционалните състояния друг метод за оценка на аспекти на ментализацията е теста за разпознаване на емоциите по очите на Барон-Коен. Много по детайлен метод за оценка е Видео за оценка на социално познание (MASC Dziobek et al., 2006 по Midgley & Vrouva, 2012) който представлява серия от видео клипове за социални ситуации, към които има въпроси за оценка на ситуацията.

Соматични оплаквания и ментализация

Концептуализацията на П. Марти за ментализацията се развива във връзка с наблюдаваното при психосоматичните нива на функциониране “оперантно мислене” Този тип функциониране психосоматиците от Парижката школа описват като конкретно, механистично и лишено от емоционално съдържание. Schultz-Venrath, U.(2023) отбелязва, че “алекситимията” представлява точно противоположната характеристика на способността за “ментализация”. В този смисъл, ние може да я разгледаме като функциониране до голяма степен в т.н. нементализиращи модове.

Доказателства за връзката намираме в Wallin (2007 по Calaresi, Barberis, 2019) който открива негативна корелация между алекситимията и способността за ментализиране, както е дефинирана в теорията за рефлексивното функциониране. Те отбелязват, че има още няколко изследванията, които са в посока тезата, че говорим за алекситимията, когато се наблюдават с нарушения в ментализацията и свързаната с нея способност за възприеме гледната точка на другите (Swart, Kortekaas, & Aleman, 2009; Moriguchi, et al., 2006 по Calaresi, Barberis, 2019)

Савов (2020) определя алекситимията като невъзможност за диференциация и вербализация на афектите, както и тяхната соматизация”(418 стр.) За него хората с изявени алексимични характеристики, се характеризират с конкретност в мисленето, и дефицит в способността за символизация. Има различни модели за теоретизация на

алекситимията (Preece et al., 2017 по Hogeveen J, Grafman, 2021), но водещият модел е на Торонтската школа, където алекситимията е в три основните характеристики на алекситимията: трудности в разпознаването на чувства и разграничението между чувства и телесни усещания породени от емоционална възбуда; 2- трудности в това да се описват чувствата, които другите преживяват; 3 - ориентиран към външната реалност приоритетно стил на мислене (Taylor, Bagby, & Parker, 1997 по Calaresi, Barberis, 2019)

Luyten et al. (2022) казват, че изследванията и практиката чрез подход основан на ментализацията при соматоформните разстройства дава възможност да се проследи един път от модела на привързаността към слабости в капацитета за ментализиране и афективната регулация (Luyten et al. 2019a). Нарушенията в в нагласата за базисно доверие спомага за по-често активиране на оста НРА (хипоталамо-хипофизарно-надбъбречна ос) и симпатиковата нервна система като базисни елементи в реакцията на стрес при човека. В по продължителен период това провокира биопсихосоциален срив, състояние на системна дисрегулация, която оказва влияние и на системите свързани с преживяване на болка и имунна регулация. Продължителният стрес с травматичен характер води до умора, изтощение както и депресивно настроение и тревожност.

Савов и Игнатова (2021), представят изследване на ментализацията и алекситимията и чувствителност към тревожност при пациенти с диабет, като тбелязват, че пациентите имат по ниски стойности по скала за ментализация, както и завишени нива на алекситимия, което може да се гледа като още един факт в полза на възприемането на идеята, че алекситимията се наблюдава при нарушение на капацитета за рефлексивно функциониране. В своята статия Савов и Игнатова те реферират към ментализационната активност, цитирана по-горе и модела на Jurist 2005, тя обособява три процеса - Идентифициране на афективна активация, Преработка и Експресия, изследване на пациенти с Боуен синдром(IBS) на Verens et al. (2021) в което са изследвани шест основни афективни процеса според теорията на Рудолф (2013):

- (1) генериране (емоционално преживяване);
- (2) възприемане (емоционално осъзнаване);
- (3) издръжливост (толерантност на афекта);
- (4) разбиране (диференциране на афекта);
- (5) модулиране (регулиране на емоциите);
- (6) изразяване (емоционална комуникация). Те откриват, че при пациенти с Боуен синдром, нарушенията на процеса са основно в афективният толеранс и диференциация

на афектите, последвано от модуляцията на афектите. Авторите заключават, че това е до голяма степен релевантно в контекста на теорията за ментализацията.

Важно е да отбележим, че теорията на Фонаги и изследванията около нея сочат, че капацитета за ментализацията е силно чувствителен към преживяване на стрес и силни емоции, така че хроничният стрес сам по себе си, нарушава допълнително способността за ментализация и афективна регулация (особено тази ментализация, която е свързана с тялото и телесните състояния, наричана често въплътена ментализация). Това усилено преживяване на стрес може да доведе до преживяване на тялото като чужд обект, който заплашва себе си отвътре (Schattner et al. 2008, по Luyten et al. 2022)

Заключение:

Въпреки, че концепцията за ментализация до голяма степен се заражда в полето на изследванията на психосоматиката, то се развива и обогатява давайки възможност да имаме една доста по-дълбока идея както за това, за особеностите на репрезентациите, които изграждаме за преживяванията си. Ако теорията, която се създава в Парижката школа по психосоматика прави по-детайлен срез на степента на вербализиране и осъзнатост на психичните преживявания в духа на фройдовата психоанализа, то теорията за рефлексивното функциониране продължава изяснява характера на травматичния ранен опит, който може да доведе до нарушения. Основен акцент е нарушенията в ранните отношения с фигурите на базисна привързаност и неразпознати и несподелени емоционални състояния между детето и обгрижващия. Модела на разбиране на ментализацията се развива с формулирането на модуси на нементализиращи и ментализиращи модуси, както и многоизмерността на процеса с четирите оси - вътрешна-външна, автоматична-целенасочена (съзнателна), когнитивна-афективна и основана на външни или вътрешни характеристики. Интегрирането на тези аспекти на процеса на рефлексия прави възможно по детайлно обяснение на слабостите при различните психопатологични прояви. За съжаление, както п

Ballesp et al, (2019) отбелязват като цяло има малко изследвания за процеса на соматизация са малко, но изследванията показват, че терапията основана на ментализация има благоприятен ефект при такава проблематика.

Литература:

Атанасов, Н. . (2007) Ментализация и референтна активност: психоаналитични измерения на себепознанието. Годишник на департамент когнитивна наука и психология НБУ, Изд. на Нов български университет: София.

Атанасов Н. (2009). Теории за психичното развитие в психоанализата. София: Акад. Изд. „Проф. Марин Дринов”. второ издание, Издателство на Нов български университет)

Игнатова, М., Савов, С. (2021). Алекситимия, чувствителност към тревожност и ментализация при лица, диагностицирани с диабет тип I или тип II. Психологични изследвания, том 24, кн. 1, 2021, 84-111. ISSN 1311-4700 (PrintI); ISSN 2367-9174 (Online)

Савов, С. (2020). „Ментализация и афективна преработка: Резултати от емпирични изследвания с количествени и качествени методи“. Ментализация и клинична практика: Сборник доклади от Третия национален конгрес по клинична психология с международно участие, София, 2020 г., 414-425, София: Стено

Ханчева, К. (2019). Ментализация и ранни етапи на социо-емоционално развитие. Университетско издателство " Св. Климент Охридски".

Allen, J. G. (2006). Mentalizing in practice. Handbook of mentalization-based treatment, 1-30.

Allen, J. G. and Fonagy, P. (2006). Handbook of Mentalization-Based Treatment. John Wiley & Sons, Ltd.

Ballespí, S., Vives, J., Alonso, N., Sharp, C., Ramírez, M. S., Fonagy, P., & Barrantes-Vidal, N. (2019). To know or not to know? Mentalization as protection from somatic complaints. PLoS One, 14(5), e0215308.

Berens S, Schaefert R, Ehrental JC, Baumeister D, Eich W and Tesarz J (2021) Different Dimensions of Affective Processing in Patients With Irritable Bowel Syndrome: A Multi-Center Cross-Sectional Study. Front. Psychol. 12:625381. doi: 10.3389/fpsyg.2021.625381

Calaresi, D., & Barberis, N. (2019). The relationship between reflective functioning and alexithymia. Journal of Clinical & Developmental Psychology, 1(2).

Choi-Kain, L. W., & Gunderson, J. G. (2008). Mentalization: Ontogeny, assessment, and application in the treatment of borderline personality disorder. American Journal of Psychiatry, 165(9), 1127-1135.

He et al., (2024) Chronic stress increases metastasis via neutrophil-mediated changes to the microenvironment, *Cancer Cell*, <https://doi.org/10.1016/j.ccell.2024.01.013>

Hogeveen, J., & Grafman, J. (2021). Alexithymia. *Handbook of clinical neurology*, 183, 47-62.

Midgley, N., & Vrouva, I. (Eds.). (2013). *Minding the child: Mentalization-based interventions with children, young people and their families*. Routledge.

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). Affect regulation, mentalization, and the development of the self.

Fonagy & Luyten, (2009) A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder, *Development and Psychopathology* 21, 1355–1381, Cambridge University Press,

Fonagy, Luyten et al. (2016) Development and Validation of a Self-Report Measure of Mentalizing: The Reflective Functioning Questionnaire, *PLoS One.*; 11(7): doi: 10.1371/journal.pone.0158678

Konnopka, A., Schaefer, R., Heinrich, S., Kaufmann, C., Lupp, M., Herzog, W., & König, H. H. (2012). Economics of medically unexplained symptoms: a systematic review of the literature. *Psychotherapy and psychosomatics*, 81(5), 265-275.

Lecours, S., & Bouchard, M. A. (1997). Dimensions of mentalisation: Outlining levels of psychic transformation. *The International journal of psycho-analysis*, 78(5), 855.

Lipowski, Z.J. M.D., F.R.C.P.(C) (1986) "Psychosomatic Medicine: Past and Present Part I. Historical Background" *Can. J. Psychiatry* Vol. 31

Luyten, P., Van Houdenhove, B., Lemma, A., Target, M., & Fonagy, P. (2012). A mentalization-based approach to the understanding and treatment of functional somatic disorders. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 2012, 26(2), 121-140.

Luyten, P., & Fonagy, P. (2019). Mentalizing and trauma. *Handbook of mentalizing in mental health practice*, 2, 79-99.

Luyten, P., Campbell, C., Allison, E., & Fonagy, P. (2020). The mentalizing approach to psychopathology: State of the art and future directions. *Annual review of clinical psychology*, 16, 297-325.

Midgley, N., & Lindqvist et al, (2017) Mentalization-Based Treatment for Children: A Time-Limited Approach, *Journal of Infant Child and Adolescent Psychotherapy* 16(4):308-311

Midgley, N., & Vrouva, I. (Eds.). (2013). *Minding the child: Mentalization-based interventions with children, young people and their families*. Routledge.

Schultz-Venrath, U. (2023). *Mentalizing the Body: Integrating Body and Mind in Psychotherapy*. Taylor & Francis.